Winst door zelfsturing in vrijwilligerswerk

In gemeenten hoor je steeds vaker de term ‘zelfsturing door vrijwilligers’. Maar wat is dit eigenlijk? Wat betekent dit voor vrijwilligers en vrijwilligersorganisaties? En wat is de rol van de gemeente hierin?

Hoewel zelfsturing geen nieuw verschijnsel is, staat het onderwerp op dit moment hoog op de agenda. Dat komt omdat zelfsturing tot de verbeelding spreekt, zeker in tijden van bezuinigingen waarin organisaties en gemeenten voor de uitdaging staan om het werk anders te organiseren.

Wat is zelfsturing?

Zelfsturing is een vorm van werken waarbij vrijwilligers zelf de verantwoordelijkheid hebben voor het vormgeven en uitvoeren van taken. De vrijwilligers zijn gezamenlijk verantwoordelijk voor het totale proces waarin zorg, diensten of producten tot stand komen: zij voeren taken uit, bewaken het proces, lossen dagelijkse problemen op en verbeteren processen en werkmethoden, zonder daarbij voortdurend een beroep te doen op de leiding of ondersteunende diensten (afgeleid van de definitie ‘zelfsturende teams’ uit Thesaurus Zorg en Welzijn). De organisatie bepaalt vooraf het einddoel. De vrijwilligers geven de weg vorm daar naartoe. Daarbij monitort de organisatie de voortgang en stuurt waar nodig bij.

Burgerinitiatieven zijn eigenlijk het schoolvoorbeeld van zelfsturing. Maar ook voor vrijwilligersorganisaties is het interessant om de mogelijkheden van zelfsturing binnen de organisatie te onderzoeken. Bijvoorbeeld als de organisatie in de toekomst minder ondersteunende beroepskrachten tot haar beschikking heeft, als manier om meer taken uit te voeren, meer vrijwilligers aan de organisatie te binden of om te kunnen blijven voortbestaan. Zelfsturing sluit namelijk aan bij de menselijke behoefte aan autonomie. Door mensen meer autonomie oftewel ruimte tot zelfsturing te geven, spreken vrijwilligersorganisaties andere type vrijwilligers aan en stimuleren zij het ondernemerschap.

Interessant voor gemeenten

Voor een gemeente is zelfsturing in het vrijwilligerswerk interessant omdat op deze manier dienstverlening en voorzieningen (zoals buurtcentra, servicepunten, winkels e.d.) in stand kunnen worden gehouden of worden opgezet. Dit draagt bij aan de leefbaarheid in buurten, wijken of dorpen. De ontmoetingspunten voorkomen dat burgers anoniem van elkaar leven en er onverschilligheid ten opzichte van de leefomgeving ontstaat. Daarnaast heeft de nabijheid van dienstverlening en voorzieningen een dempend effect op de vraag naar professionele zorg en dienstverlening (Leent, M. van (2010). *De wijk als business case*. Aedes, Hilversum).

Zelfsturing door vrijwilligers vraagt om:

* Ruimte en verantwoordelijkheden voor de vrijwilliger
* Commitment binnen de organisatie én de gemeente
* Heldere beleidskaders
* Duidelijkheid over de bevoegdheden
* Gelijkwaardige relatie tussen beroepskrachten en vrijwilligers

Een andere manier van werken

Zelfsturing ontstaat niet vanzelf en vraagt om een andere manier van werken binnen de organisatie. Zo moet de organisatie vrijwilligers voldoende ruimte, zeggenschap en instrumenten geven om de zelfsturing vorm te kunnen geven. Ook vraagt deze manier van werken een andere houding van de ondersteunende professional. De professional faciliteert de vrijwilligers om de zelfsturing vorm te geven en monitort de grote lijnen, vanuit het beleidskader van de organisatie en vanuit de gemaakte prestatieafspraken met de gemeente. Voor veel organisaties geldt dat deze andere manier van werken tijd en energie vragen. De gemeente kan daarbij ondersteuning bieden.

De rol van de gemeente

De rol van de gemeente is hierbij bescheiden maar waardevol. Omdat zelfsturing het beste tot uitvoering komt met weinig bemoeienis, vervult de gemeente vooral een uitnodigende en waar nodig faciliterende rol. Een concrete stap waar u als gemeente aan kunt denken, is het agenderen van het nut en de noodzaak van zelfsturing binnen het vrijwilligerswerk. Dit kunt u doen door bijvoorbeeld hierover met vrijwilligersorganisaties in gesprek te treden, door goede voorbeelden te verspreiden of door bijeenkomsten op dit thema aan te bieden.

Een ander actiepunt waar u aan kunt denken, is de manier waarop vrijwilligersorganisaties zaken moeten verantwoorden. Het faciliteren van zelfsturing betekent namelijk ook een stukje durven loslaten en vertrouwen geven aan de vrijwilligers. In plaats van organisaties tot in detail op gemaakte outputafspraken te laten verantwoorden, kan een gemeente er ook voor kiezen om organisaties de ruimte te bieden om verantwoording af te leggen op de gewenste outcome. Het maatschappelijk effect dat wordt beoogd en de manier waarop dit effect gemeten en verantwoord moet worden, kunt u vooraf samen met de organisatie vaststellen. De Algemene Subsidie Verordening speelt hier al op in door subsidies tot € 5.000,- vrij te stellen van de verantwoordingsplicht.

Zelfsturing in Haarlem

In Haarlem begeleidt MOVISIE de welzijnsstichting Haarlem Effect die inspraak, medezeggenschap en zelfsturing (opnieuw) binnen de organisatie wil vorm geven. Met een digitaal onderzoek onder alle vrijwilligers is in kaart gebracht hoeveel invloed en zelfsturing vrijwilligers op dit moment hebben, welke invloed en mate van zelfsturing zij het liefst zouden hebben en op welke manier Haarlem Effect dit het beste kan vormgeven. Op basis van de uitkomsten is een aantal sleutelfiguren geïnterviewd en zijn er interactieve werksessies met vrijwilligers en beroepskrachten georganiseerd. Op deze manier is de ingewonnen informatie telkens inhoudelijke uitgewerkt. Op basis van deze uitkomsten heeft MOVISIE een adviesnotitie opgesteld waarmee Haarlem Effect aan de slag kan om de zelfsturing op een voor hen passende manier toe te passen.

Meer weten?

Wilt u ook met zelfsturing in het vrijwilligerswerk aan de slag? Neem dan contact op met Christine Kuiper (030 789 21 03, c.kuiper@movisie.nl) of Jel Engelen (030 789 2024, j.engelen@movisie.nl) van MOVISIE.

Goed voor Elkaar

Van 2009 tot begin 2013 liep het landelijke project ‘Goed voor Elkaar’. Het project begeleidde gemeenten bij de implementatie van de basisfuncties mantelzorg en vrijwilligerswerk. Informatie over Goed voor Elkaar vindt u op **www.movisie.nl**.

Postbus 19129 * 3501 DC Utrecht * T 030 789 20 00 * F 030 789 21 11 * www.movisie.nl * info@movisie.nl